

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๐๘
นักพรตชั้นเอก

วันนี้ท่านนักปฏิบัติทั้งหลายต่างก็มาจากสถานที่ต่าง ๆ มีโอกาสได้มารวมกันในสถานที่นี้ เพื่ออบรมใจให้เป็นไปตามหลักธรรมที่พระองค์ได้ประทานไว้ อันเป็นองค์แทนศาสดา เพราะขณะจวนจะปรินิพพานได้ตรัสไว้ว่า “พระธรรมและวินัยนี้แล จะเป็นศาสดาแทนในกาลที่เราล่วงไปแล้ว” นี่เป็นพระโอวาทที่ประทานไว้เพื่อความแน่ใจและมั่นใจแก่บรรดาพุทธบริษัท ไม่ให้มีความว่าเหวเสียใจและน้อยใจว่าตนไม่มีที่พึ่ง เพราะพระพุทธรูปเจ้านิพพานไปเสียแล้ว อย่างนี้ไม่ให้มีในบรรดาสาวกและพุทธบริษัททั่ว ๆ ไป ซึ่งเป็นลูกของพระตถาคตด้วยกัน

ดังนั้น การปฏิบัติเพื่อตนและส่วนรวมทุกแห่งทุกมุม จึงโปรดคำนึงถึงหลักธรรมที่พระศาสดาประทานไว้ ผู้มีพระธรรมวินัยเป็นเครื่องแนะนำความประพฤติทุก ๆ อาการที่เคลื่อนไหว เชื่อว่าเป็นผู้ได้เข้าเฝ้าพระตถาคตอยู่ตลอดเวลา ยิ่งเป็นผู้ได้รู้เห็นธรรมที่ประทานไว้ ทั้งฝ่ายมรรคและฝ่ายผลเป็นลำดับ นับแต่สมาธิขึ้นไปถึงปัญญาวิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะประจักษ์ใจด้วยแล้ว อยู่ที่ไหนก็เหมือนได้อยู่ในที่ประทับเฝ้าพระพุทธรูปอยู่ตลอดเวลา เพราะสมาธิคือความสงบเย็นใจ ปัญญาคือความฉลาดรอบคอบทั้งภายในภายนอก ซึ่งเป็นการปฏิบัติแก้ไขจิตใจให้หลุดพ้นไปเป็นลำดับ จนถึงขั้นบรรลุมรรคผล นิพพานก็เป็นธรรมที่พระองค์ทรงดำเนินและผ่านพ้นไปแล้ว ผู้บำเพ็ญและรู้เห็นตามนัยแห่งธรรมที่กล่าวมา เชื่อว่าผู้เข้าเฝ้าพระตถาคตตลอดเวลา ไม่มีขณะใดจะเคลื่อนคลาดจากความเป็นศิษย์พระตถาคตทางภายใน

เราทั้งหลายเป็นผู้มุ่งเพื่อความประพฤติชอบตามร่องรอยของพระพุทธรูป โปรดมองดูหลักพระธรรมวินัยอันเป็นเหมือนองค์ศาสดา ผู้ดำเนินไปตามทางสายที่ให้นามว่ามัชฌิมาปฏิปทา จึงไม่จัดว่าเป็นผู้ล้าสมัยตามเสด็จพระพุทธรูปไม่ทัน เพราะมัชฌิมาเป็นศูนย์กลางแห่งธรรมทั้งฝ่ายมรรคและฝ่ายผล ทั้งเป็นธรรมที่มีประสิทธิภาพล้ำยุคล้ำสมัยมาตลอดอนันตกาลแล้ว บรรดาท่านผู้มีจิตหลุดพ้นเป็นบุคคลพิเศษขึ้นมาให้โลกได้กราบไหว้บูชา ล้วนแต่เดินตามทางสายมัชฌิมาอันเป็นทางสายเอกนี้ทั้งนั้น

วันนี้เป็นอุดมมงคลอย่างยิ่ง ที่ทุกท่านได้ถือโอกาสสละเวลาจากสถานที่และสำนักต่าง ๆ มาเยี่ยม และเพื่อปรึกษาหารือธรรมซึ่งกันและกัน โดยถือว่าเป็นหมู่เพื่อน และครูอาจารย์ที่เคยได้คบค้าสมาคม และอยู่ร่วมกันมาเป็นเวลานาน และมีความหวังในธรรมในธรรมจากกันและกัน ก็หลักที่จะให้เป็นผู้มั่นคงต่อตนเอง และพระธรรมวินัยนั้น ต้องเป็นผู้มีความหนักแน่นในทุกสิ่งอันเป็นเครื่องดำเนินของสมณะ กิจของสมณะที่ควรแก่ตน โปรดอย่าเห็นว่าเป็นของไม่สำคัญ ทุก ๆ ขณะที่เคลื่อนไหวไปมาเกี่ยวกับกิจการทุกอย่าง ไม่ว่าจะภายนอก ไม่ว่าจะภายใน ไม่ว่าจะงานส่วนหยาบ ส่วนกลาง และส่วนละเอียด โปรดถือเป็นกิจสำคัญสำหรับตัวที่จะเป็นอุปกรณ์สนับสนุนจิตใจให้มีกำลังค้ำหน้า และถอดถอนกิเลสอาสวะได้อย่างใจหวัง

สิ่งสำคัญที่เราเป็นนักบวช และควรระลึกอยู่เสมอ คือความเป็นพระหนึ่ง การประพฤติตัวตามระเบียบหลักธรรมวินัยให้สมศักดิ์ศรีของพระหนึ่ง มีความเข้มแข็งขึ้นเป็นลำดับ ไม่ปล่อยใจให้เป็นไปตามอำนาจของกิเลสตัณหาบังคับและหลุดลากไปหนึ่ง เพราะสิ่งทั้งนี้มีอยู่ทุกแห่งทุกหน บรรดาสัตว์บุคคลที่มีวิญญูณครอง และเคยตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนบนหัวใจเป็นประจำ แต่ไม่ปรากฏว่าทำผู้นั้นให้ได้รับความสุขความเจริญและเฉลียวฉลาดพอให้เป็นผู้แปลกจากโลกแห่งไตรภพ ซึ่งควรจะประพฤติตามอำนาจกิเลสตัณหาพาให้เป็นไป นอกจากจะคอยหลุดลากผู้คล้อยตามให้ตกต่ำลงเป็นลำดับเท่านั้น จึงควรทำความเข้าใจไว้เสมอ อย่าลืมตัว

นักบวชเป็นผู้แปลกจากโลกทั้งด้านความประพฤติ มรรยาท อธิษาศัย หน้าที่การงาน และทางด้านความรู้สึก มีความกลมกลืนกันกับธรรมคือความสม่ำเสมอ โลกมีความไว้วางใจและเคารพกราบไหว้อย่างสนิทใจ พร้อมทั้งให้ความสนับสนุนด้วยปัจจัยสี่ไม่มีประมาณโดยไม่เสียดาย เนื่องจากเป็นพระที่มีนามว่า ศากยบุตร อยู่ที่ใด ไปที่ใด ไม่มี ความอดอยากขาดแคลนด้วยปัจจัยเครื่องอาศัยของสมณะ เพราะการปฏิบัติกับเพศมีความกลมกลืนกัน คือเพศก็เป็นเพศของพระ ข้อปฏิบัติก็เป็นข้อปฏิบัติของพระ ความเคลื่อนไหวไปมาทุก ๆ อาการเป็นความเคลื่อนไหวของพระ ดำเนินไปตามจารีตประเพณีที่พระพุทธเจ้าทรงพาดำเนินมา แม้จะยังไม่ใช้ผู้ทรงไว้ซึ่ง มรรค ผล นิพพานอย่างแท้จริง แต่ก็ใช้ในฐานะผู้เตรียมพร้อมเพื่อจะทรงมรรค ผล นิพพานอยู่แล้วด้วยข้อปฏิบัติที่ถูกตามหลักแห่งสวากขาตธรรม สมกับโลกที่มุ่งความร่มเย็นจากพระผู้มีธรรมครองใจ

ไปบ้านใดเมืองใดมีความร่มเย็นและอบอุ่นแก่บ้านแก่เมือง อยู่บ้านใดเมืองใดให้การแนะนำสั่งสอนเป็นอรรถเป็นธรรม เขามาศึกษาปรารภเพื่ออรรถเพื่อธรรม หรือข้อข้อง

ใจในแง่ต่าง ๆ ที่เห็นว่าไม่ผิดจากหลักธรรมซึ่งจะควรนำมาให้เพื่ออุบายแก่เขา ย่อมพยายามแก้ไขและตักเตือนสั่งสอนให้เป็นที่เข้าใจ จนเขาได้รับประโยชน์เท่าที่ควรแก่ฐานะของตน เป็นที่ยึดเหนี่ยวน้ำใจของโลกแทนพระพุทธเจ้าและสาวกได้ตามควรแก่ภาวะของตน

แม้จะไม่ใช่องค์ของศาสดาอันแท้จริง แต่ก็ใช้ในฐานะของผู้มุ่งหน้าต่อธรรมของพระองค์อย่างยิ่งนั่นเอง เช่นเดียวกับพ่อแม่มีลูกหลายคน คนที่หนึ่งเรียนสำเร็จเรียบร้อยและมีงานทำเป็นลำเป็นสัน รายได้ก็เพียงพอกับความเป็นอยู่ไม่ฝืดเคือง ลูกคนที่สองก็กำลังเรียนจนสำเร็จอยู่แล้ว ลูกคนที่สามก็กำลังเรียนด้วยความตั้งอกตั้งใจ จนถึงลูกคนสุดท้ายซึ่งกำลังเรียนอย่างขะมักเขม้น

แม้ทางด้านความประพฤติหลักนิสัยใจคอ นับแต่คนหัวปีลงมาจนถึงคนสุดท้าย เป็นที่ภาคภูมิใจและไว้วางใจของพ่อแม่ จนไม่อาจจะตำหนิคนไหนได้ลง เพราะลูกแต่ละคนต่างก็มีความประพฤติอธยาศัยดี ตามลำดับแห่งความรู้และวัยของตน ๆ ทุกคน พ่อแม่ยังมีความมั่นใจกับลูกทุกคน ว่าเป็นผู้มีความสามารถฉลาดรู้ในกิจการ และมีหลักฐานมั่นคงในอนาคตอันใกล้นี้อย่างแน่นอน เพราะความรู้ความประพฤติอธยาศัยของเด็กทุกคนในปัจจุบันบอกความเจริญ และมั่นคงของเด็กในอนาคตอยู่แล้ว

ลูกของพระตถาคตนับแต่พระอรหันต์ลงมาถึงพระอนาคามี พระสกิทาคามี พระโสดาบัน และกัลยาณชนก็ย่อมมีลักษณะเช่นเดียวกับพ่อแม่ผู้มียุติคุณหลายคน และเป็นที่ยึดเหนี่ยวใจต่อลูกของตนฉะนั้น แม้จำพวกของพระอรหันต์ซึ่งมีกิเลสอันยังละไม่ได้โดยเด็ดขาดและยังละไม่ได้ แต่ก็ต่างมุ่งหน้าดำเนินตามร่องรอยของพระพุทธเจ้าอยู่อย่างเต็มใจ แม้ทางสายของผู้ยังมีกิเลสกำลังดำเนินอยู่ขณะนี้ ก็เป็นทางสายเดียวกันกับที่พระพุทธเจ้าทรงดำเนินไปแล้ว เมื่อไม่ถอยความเพียร ต้องบรรลุถึงที่ประทับของพระพุทธเจ้า ตามบทธรรมว่า ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นชื่อว่าเห็นเราตถาคต โดยแน่นอน ฉะนั้นจึงควรจะเป็นที่เคารพเป็นที่ไว้วางใจ และพอจะให้ความอบอุ่นแก่โลกได้เท่าที่ควรแก่ฐานะของตน

ทั้งนี้ อธิบายเกี่ยวกับส่วนรวมของนักบำเพ็ญผู้กล้าตายในสงคราม คือการรบกับกิเลส เมื่อย่นเข้ามาหาตัวของเราโดยเฉพาะแล้ว ก็โปรดยึดหลักที่เทียบเคียงไว้มาเป็นเครื่องดำเนิน ผลจะเป็นเช่นเดียวกันกับท่านที่ได้รับและผ่านไปแล้วนั้นแล จะไม่มีอะไรมาทำให้แยกจากกัน ถ้าต้นเหตุลงรอยเดียวกัน ข้อสำคัญโปรดอย่าไปคาดกาลสถานที่เพื่อ

มรรค ผล นิพพาน จะผิดไปวันยังค่ำ แต่จงสนใจกับข้อปฏิบัติที่ให้นามว่า มัชฌิมา เป็นสำคัญกว่าอื่น นี่คือนิพพานที่เกิดขึ้นแห่งมรรค ผล โดยแท้

เราจะเป็นพระไปโดยลำดับ นับแต่พระเบื้องต้นที่ได้รับการอุปสมบทออกมาจากโบสถ์ใหม่ ๆ จนถึงพระโสดา พระสกิทาคา พระอนาคา และพระอรหันต์ จะหนีจากสวาทฆาตกรรมที่ทุกท่านกำลังบำเพ็ญอยู่เวลานี้ไปไม่ได้เลย ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะนิพพานแล้วหรือยังทรงพระชนม์อยู่ เพราะพระโอวาทที่ประทานไว้ทั้งสิ้น ออกมาจากพระโอษฐ์ของพระองค์ผู้เดียว และทรงความจริงไว้อย่างสมบูรณ์ เว้นแต่ผู้บำเพ็ญจะทำให้ผิดพลาดทั้งความรู้ความเห็นและการปฏิบัติปลีกจากความจริงแห่งธรรมไปเสียเท่านั้น จึงจะไม่มีหวังผลคือความสุขอันสมบูรณ์

เราทุกท่านล้วนแต่เป็นนักปฏิบัติซึ่งมารวมกันอยู่เวลานี้ โปรดทำความหนักแน่นต่อหน้าที่ของตนอย่างเข้มแข็ง อย่าเป็นคนเกียจคร้านอ่อนแอ ซึ่งไม่ใช่ทางของพระพุทธศาสนา และไม่ใช่ทางแห่งมรรค ผล นิพพาน อยู่ที่ไหนอย่าเป็นผู้ลืมนต จงเป็นผู้เดียวเสมอ อย่าทำความเกี่ยวข้องกังวลกับสิ่งใด ๆ ด้วยความเป็นอารมณ์ห่วงใย อยู่ที่ใดให้มีสติปัญญาเป็นเพื่อนสองของใจ และอย่าทำให้เคลื่อนคลาดจากหลักธรรม จะเป็นการปลีกแฉะจากทางนิยานิกรรม จะไม่สมหวังตั้งใจหมาย จะอดบั้ง อิ่มบั้ง สะดวกบั้ง ผิดเคืองบั้ง อย่านำมาเป็นอารมณ์ข้อข้องใจ ทำอย่างไรสติปัญญากับใจจะกลมกลืนกันอย่างสนิท นั้นเป็นเรื่องที่ควรสนใจอย่างยิ่ง เพราะทางพ้นทุกข์มีสติปัญญาเป็นเอกในการตามรักษาจิตให้พ้นภัยไปเป็นระยะ ๆ โปรดทราบอย่างถึงใจ

อย่าได้ลืมนึกเรื่องของโลกเป็นของไม่แน่นอนแต่ไหนแต่ไรมา มีความเจริญแล้วมีความเสื่อมไป ไม่ว่าโลกนอกคือทั่ว ๆ ไป ไม่ว่าโลกในคือตัวเราเอง เพราะเป็นโลกเหมือนกัน จำต้องมีความแปรสภาพและสลายไปทั่วดินแดน ไม่มีเกาะใดเป็นเกาะยกเว้นเป็นพิเศษ ไม่ทราบว่ามีวันใด เวลาใด และสถานที่ใด จะเป็นวัน เดือน ปี สถานที่ปลงอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ต่อความแตกสลายของเราและของท่าน อันเป็นสภาพจะต้องปลงอยู่โดยดี เวลานี้ยังเป็นกาลอันควรอย่างยิ่งที่ทุกท่านจะพยายามแหวกว่ายเพื่อตัวเองให้พ้นฝั่งแห่ง อนิจจา วต สงฺขารา คือเรื่องเกิด ๆ ตาย ๆ อันเป็นงานพริ้วเพริ้ว ช้ำ ๆ ซาก ๆ ไม่มีวันคาดหมายว่าจะเสร็จสิ้นกันเมื่อไร

งานประเภทนี้เป็นงานที่หนักใจมากมายน เพราะเป็นงานที่หาจุดหมายไม่ได้ ทำกันตลอดก็กลับก็ยังไม่มองเห็นฝั่งแห่งความจบสิ้น โปรดรีบ ๆ อย่าให้สายเกินไป ทั้ง ๆ ที่ชีวิตยังคงครองกันอยู่ จงเป็นผู้มุ่งหน้าต่อความเพียร อันเป็นงานพาให้ถึงความจบสิ้น *อุปฺปชฺช*

ชีวิตวา นิรุชฌนุติ ไม่มีเชื้อต่อแห่งภพ ฉะนั้น จงอยู่คนเดียว นั่งคนเดียว เดินคนเดียว มาคนเดียว ไปคนเดียวด้วยอารมณ์ของจิตอันเป็นธรรมแห่งเดียว อย่าให้ข้องแวะกับสิ่งใด ๆ อันจะก่อความยุ่งเหยิงแก่ตนเอง จิตแม้จะมีกิเลสรุ่มล่อมหนายิ่งกว่าภูเขาก็ดำตาม ก็ไม่ต้องมีความท้อใจว่า จะไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยอำนาจของสติปัญญาอันมีความเพียรหนุนหลัง อย่างไรก็ตามหัวใจต้องพังทลายลงโดยแน่นอน

ถ้าถึงคราวจนมุมจะหาทางรอดตัวจากกิเลสสารไม่ได้ โปตรระลึกถึงพระบรมศาสดา นับแต่คราวเป็นกษัตริย์มาจนถึงความเป็นพระพุทธเจ้า ทุกกระยะที่ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่โลกและแก่ธรรม ไม่ทรงทำอะไรแบบขอไปที แม้เวลาเสด็จออกทรงผนวชก็ไม่ทรงเหยื่อใยในชีวิต ทรงปลื้มองค์สำเร็จพระอิริยาบถอยู่ในป่าเพียงพระองค์เดียว มีวิริยธรรมคือความเพียรเป็นคู่พึ่งเป็นและพึ่งตาย ไม่ทรงหมายพึ่งใครในเวลานั้น ทรงทำหั่นกลั่นกรองพระองค์แบบขีดเส้นไว้ว่า ถ้ารอดตายกลับไปก็ให้ได้เป็นบุคคลพิเศษ และเป็นศาสดาสอนโลก ถ้าไม่รอดตายก็ยอมให้พญามัจจุราชนำไปตามเรื่องความหิวโหยของเขาคือต้องการความตายของคน และสัตว์มาเป็นรักษาหารประจำวัน สุดท้ายแห่งการต่อต้านและรุกรบชิงชัยระหว่างกษัตริย์ผู้กล้าตายกับพระยามาราราช และพญามัจจุราช

ผลแห่งชัยชนะตกเข้ามาในเงื้อมพระหัตถ์ของพระสิทธัตถราชกุมาร องค์กษัตริย์แห่งกรุงกบิลพัสดุ์ผู้เป็นนักพรตชั้นเอก พระยามาราราชเสียชีวิตเครื่องต่อภพต่อชาติและอำนาจวาสนาลงในปัจฉิมยามแห่งคืนของเดือนหกเพ็ญ ตำแหน่งของบุคคลพิเศษและตำแหน่งแห่งศาสดาของโลก ได้ตกมาเป็นของพระมหากษัตริย์กรุงกบิลพัสดุ์ผู้เป็นนักบวชปรากฏพระนามกระเดื่องทั่วพิภพว่า **สตฺถา เทวมนุสฺसानิ** ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทุกชั้นจนถึงสมัยปัจจุบันคือวันนี้ หลักธรรมที่ยังพระสิทธัตถะให้ทรงตรัสรู้นั้น ย่อใจความลงมีสี่ คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค นี่คือหลักมัชฌิมาปฏิปทา เป็นทางสายกลางที่พอเหมาะพอดีตลอดมา ฉะนั้น มัชฌิมาปฏิปทา จึงมิใช่ธรรมล้ำสมัยและเลยสมัย แต่เป็นธรรมสายกลางอยู่ตลอดเวลา อกาลิก เวลาคับขันต่อทางดำเนิน โปตรระลึกเอาพระพุทธเจ้ามาประทับที่ดวงใจ จะมีความกล้าหาญรำเริง ไม่ท้อใจและน้อยใจว่าตนมีวาสนาน้อย

ผู้ปฏิบัติถูกต้องตามหลักมัชฌิมาเป็นขั้น ๆ จะเป็นผู้มีความเชื่อมั่นต่อตัวเองและสิ่งยั่วยวนเป็นลำดับ ปัญญาจะมีความฉลาดแยกแยะเป็นขั้น ๆ สามารถแยกแยะธาตุชั้นธออกพิจารณาให้เห็นตามความจริงได้ ทั้งชั้นธข้างนอกและชั้นธข้างใน ทั้งชั้นธหยาบ ชั้นธกลาง และชั้นธละเอียด ชั้นธหยาบได้แก่สิ่งภายนอกที่มีอยู่ทั่ว ๆ ไป ชั้นธกลางได้แก่ ธาตุ

ชั้นของเรา ปัญญาสามารถแยกแยะได้โดยตลอดและทั่วถึง พร้อมทั้งการถอดถอนความ
เกี่ยวข้อกั่วงลออกจากธาตุชั้นเหล่านี้ได้ ส่วนชั้นละเอียดได้แก่ นามชั้น คือเวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ สิ่งเหล่านี้ปัญญายังสามารถแยกแยะออกจากใจให้เห็นได้โดย
ชัดเจน และยังสามารถรู้แจ้งแทงทะลุเข้าไปถึงรากฐาน คือจิตกับอวิชชาที่เคล้ากันอยู่
อันเป็นที่เกิดขึ้นแห่งชั้นทั้งหลายมีรูปชั้นเป็นต้น จนรู้เท่าทันและปล่อยวางได้โดย
ประการทั้งปวง ไม่มีสิ่งใดจะปิดบังลึกลับต่อสติปัญญาได้ ต้องถูกเปิดเผยขึ้นมาตามลำดับ
ของสติปัญญาที่มีกำลังพอตัวแล้ว

ตามหลักธรรมท่านกล่าวไว้ว่า *อวิชชาปุจฺจยา สงฺขารา* เป็นต้น อวิชชาเป็นปัจจัยให้
เกิดสังขาร สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ ต่อกันไปเหมือนลูกโซ่ไม่มีที่สิ้นสุด จนถึง สม
ภวนฺติ และประมวลสมุทัยว่า *เอเวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส, สมฺมทโย โทติ* เหล่านี้
เป็นสมุทัยทั้งสิ้น ซึ่งออกจากอวิชชาดวงเดียว ความรู้แกมโกง ความหลงแกมจริง นี่คือ
อวิชชาแท้ ธาตุสี่ที่ประชุมกันเข้าเป็นรูปกาย เป็นหญิง เป็นชาย เป็นสัตว์ เป็นบุคคล
เหล่านี้ไม่ใช่อวิชชา แต่อาศัยอวิชชาเป็นผู้ปรุงขึ้น เช่นเดียวกับบ้านเรือนมิใช่เรา แต่อาศัย
เราปลูกขึ้นฉะนั้น ชั้นทั้งหลายก็มีลักษณะเช่นเดียวกันมิใช่อวิชชาอันแท้จริง แต่อาศัยอวิชชา
ที่มีอำนาจมากกว่าอุกฤษฏาให้ชั้นทั้งหลายจำต้องยอมทำตามคำสั่งของตน ชั้นทั้งหลายจึง
กลายเป็นสมุทัยไปตามอวิชชาพาให้เป็นไป เรื่องทั้งนี้จะเห็นได้ชัดในขณะที่อวิชชา ซึ่งเป็น
ตัวสมุทัยอย่างเอกดับไปแล้ว ส่วนชั้นทั้งหลายมิได้ดับไปด้วยอวิชชา คงยังเป็นชั้น ๆ อยู่
ตามปกติของตนจนกว่าจะถึงกาลอันแท้จริงของเขา แล้วสลายไปตามคติธรรมดาที่พา
เป็นมาและเป็นไป

พระพุทธเจ้าและสาวกอรหันต์ทรงบรรลุสุอุปาทิเสสนิพพานแล้ว ย่อมสังหารอวิชชา
ให้ดับไปด้วยมรรคญาณ แต่ชั้นทั้งหลายมิได้ถูกสังหารไปด้วย พระองค์และสาวกทรงยึดเอา
ชั้นที่ยังทรงตัวอยู่ประกาศศาสนา เทียบแนะนำสั่งสอนเวไนยสัตว์ผู้ควรแนะนำ เต็มภูมิ
ของพระศาสดาและภูมิของพระสาวก จนกว่าจะถึงกาลอันควรของศาสดาและสาวกจะก้าว
เขาสู่อุปาทิเสสนิพพานธาตุ อันสิ้นสุดของสมมุติเพียงแค่นั้น แต่ธรรมปาชอบจะให้ชื่อ
ชั้นประเภทที่ไม่มีอวิชชาครองตัวว่า ชั้นล้วน ๆ ไม่มีพิษสงอะไรต่อไปอีก

อวิชชาปุจฺจยา สงฺขารา เป็นต้นนี้ เมื่อปัญญาหยั่งเข้าถึงตัวจริง ๆ แล้วก็ดับลง
ชั่วขณะเดียวตามบทรกรรมว่า *อวิชฺชาเยวฺว อเสสฺวิราคฺนิโรธา สงฺขารนิโรโธ* ฯลฯ *นิ
รุชฺฌณฺติ* และ *เอเวเมตสฺส* ฯลฯ *นิโรโธ โทติ* อวิชชาดับสังขารก็ดับ สังขารดับ วิญญาณดับ
ทุกสิ่งเกี่ยวกับอวิชชาย่อมดับตามกันไปตลอดสาย ไม่มีอะไรเหลืออยู่แม้ปรมาณู เหล่านี้

เป็นสายของนิโรธความดับทุกข์โดยประการทั้งปวง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรุงติดต่อกันเป็นลำดับจนถึงภพชาติ ซึ่งเกี่ยวกับอวิชชาเป็นรากฐาน ย่อมดับลงไปพร้อม ๆ กัน ชั้นนี้แม้ยังครองตัวอยู่ก็มีใจจัดว่าเป็นสมุทัยต่อไปอีก ที่ชั้นนี้ทำงานเกี่ยวข้องกับอวิชชาเป็นลำดับจนถึง *เอเวตตสฺส* ฯลฯ *สมุทโย โทติ* นั้น เพราะอวิชชาเป็นตัวการสำคัญ สิ่งที่เป็นบริวาร จึงกลายเป็นลูกโซ่เกี่ยวเนื่องกันไปกับอวิชชา พออวิชชาดับลงไปเท่านั้นก็ปรากฏว่า *อวิชชายุเตว อเสสสิราคานิโรธา สงฺขารนิโรโธ* ฯลฯ *นิรุชฺฌนฺติ* และ *เอเวตตสฺส* ฯลฯ *นิโรโธ โทติ* ทุก ๆ สิ่งย่อมดับตามกันหมด

นี่เรื่องอวิชชา อธิบายให้เห็นในจิตของเราที่มีอวิชชาฝังอยู่ในขณะนี้ ไม่ต้องไปคาดภพชาติที่ไหน นอกจากจุดของอวิชชาที่มีอยู่เพราะภพชาติต่าง ๆ จะเกิดจากจุดอวิชชาที่เท่านั้น ไม่มีที่อื่นเป็นที่เกิดภพเกิดชาติ ที่ไปปรากฏตัวในภพชาติที่นั่น ๆ มันออกจากใจอวิชชาที่แลพาให้เป็นไป อวิชชาดับไปในขณะใดภพชาติก็ดับไปในขณะนั้น ไม่มีปัญหาอื่นมาทำให้ยุ่งยาก ที่ท่านกล่าวไว้ในปัจฉยาการนั้น ท่านกล่าวประวัติของจิตที่เป็นอวิชชา ซึ่งเริ่มต้นแต่ *อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา วิญญฺณาณํ* ฯลฯ เป็นต้น จนถึง *สมุทโย โทติ* และกล่าวประวัติของจิตที่ดับอวิชชาได้แล้ว เป็นความดับทุกข์โดยประการทั้งปวงตามบทธรรมว่า *อวิชชายุเตว อเสสสิราคานิโรธา สงฺขารนิโรโธ* ฯลฯ จนถึง *นิโรโธ โทติ*

นี่เป็นประวัติของอวิชชาดับจากจิต แต่ทั้งสองประโยคแห่งสมุทัยและนิโรธนี้ ท่านมิได้อธิบายวิธีเสริมสมุทัย และวิธีดับสมุทัยไว้อย่างชัดเจน เป็นแต่เพียงเล่าประวัติสมุทัยสัง และนิโรธสังไว้เท่านั้น ผู้ต้องการแสดงปัจฉยาการให้ละเอียด จำต้องหาความรู้พิเศษมาเพิ่ม เพื่อประดับธรรมสูตรนี้ให้แจ่มชัดขึ้น มิฉะนั้นต้องแสวงหาสูตรต่าง ๆ มีพระธรรมจักรเป็นต้น มาเสริมให้ความในสูตรนี้กระจ่างขึ้นเพื่อผู้ฟังจะได้รับความเข้าใจ และรู้วิธีปฏิบัติให้ถูกต้องตามความหมายของธรรมสูตรนี้โดยแท้จริง ไม่เช่นนั้นจะไม่ได้ได้รับความเข้าใจ และปฏิบัติให้ถูกต้องตามธรรมในสูตรนี้ได้ เพราะพวกเราแม้ร่างกายจะแก่ อายุจะมาก แต่ความรู้ที่เกี่ยวกับธรรมสูตรนี้มีได้แก่และมากไปตาม

เพราะธรรมสูตรนี้รู้สึกจะแสดงแบบผู้ใหญ่ฟังกัน ซึ่งต่างฝ่ายก็เป็นที่เข้าใจกันอยู่แล้ว เช่น คำว่าท่าน ไม่จำเป็นต้องไปค้นหาที่มาของสระและพยัญชนะตลอดจนตัวสะกดไม้เอกไม้โท ผู้รู้หนังสือไทยเราแล้วย่อมเป็นที่เข้าใจกันทีเดียว แต่สำหรับเด็ก ๆ ที่ยังไม่รู้และอ่านหนังสือไทยไม่ออก รู้สึกจะเป็นปัญหาอันหนักไม่น้อยในคำว่าท่าน เพียงคำเดียวธรรมสูตรนี้ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน เฉพาะท่านที่เป็นพระอรหันต์ ซึ่งเป็นผู้เรียนอวิชชาจบแล้ว ไม่มีบทใดบาทใดเป็นปัญหา ท่านเข้าใจโดยตลอด แต่พวกเรา รู้สึกจะเข้าใจยาก ถ้าจะ

เทียบวิชาเปรียบเทียบเหมือนจักรตัวใหญ่ สังขาร วิญญาณ จนถึง สมุททนต์ เปรียบเหมือน จักรตัวเล็กซึ่งจะคอยทำงานตามจักรตัวใหญ่ที่พาหมุน พอเปิดเครื่องและจักรตัวใหญ่เริ่มทำงานเท่านั้น จักรตัวเล็กทุกตัวก็จำต้องทำงานไปตาม ๆ กัน

แต่เราผู้มีใช้ช่างเครื่องไปมองดูแล้วน่าเวียนศีรษะ และไม่ทราบว่าจะจักรตัวไหน ทำงานในหน้าที่อะไร และตัวไหนเริ่มทำงานก่อนและหลังกัน เพราะจักรแต่ละตัวต่างก็ทำงานตามหน้าที่ของตน ๆ ในเวลาเดียวกัน แต่นายช่างเครื่องประจำโรงงานเขาไม่เห็นมี ปัญหาอะไรกับเครื่องจักรชนิดต่าง ๆ ที่ทำงานอยู่ในโรงงานนั้น เขารู้วิธีเปิด วิธีปิดและ แก้ไขเครื่องชนิดต่าง ๆ อย่างไม่มีปัญหาอะไรเลย ผิดกับเราผู้เข้าไปดูและยืนเวียนศีรษะ อยู่ในบริเวณโรงงานเป็นไหน ๆ

เพียงเท่านี้ก็พอทราบได้ว่าพระอรหันต์กับเรา รู้และเข้าใจเรื่องปัจจุอาการกันมาก น้อยเพียงไร การเกิดก่อนเกิดทีหลังของ *อวิชชา* *ปุจฺจยา* *สงฺขารา* และเกี่ยวโยงกันอย่างไร บ้าง พวกเราไม่ค่อยจะเข้าใจ แม้คาดคะเนก็คาดเพื่อผิดไปทั้งนั้น ไม่ถูกกับหลักความจริง ของอวิชชาที่ทำงานโดยแท้จริง เมื่อจิตยังไม่เข้าถึงตัวอวิชชาด้วยสติปัญญา และถอดถอน ขึ้นมาอย่างประจักษ์ใจจริง ๆ ต่อเมื่อเรียนอวิชชาจบสมบูรณ์แล้วนั้นแล ย่อมเป็นเหมือน นายช่างประจำเครื่องในโรงงานจะพูดแยกแยะ หรือสลับซับซ้อนเรื่องอวิชชาไปสักเท่าไร ก็ เข้าใจไปตลอดสายไม่มีความสงสัยอะไรทั้งนั้น

การกล่าวเรื่องอวิชชามาตามความรู้สึกรู้สึกของธรรมปา อาจจะมีที่คลาดเคลื่อนไปบ้าง ตามวิสัยที่เคยเป็น และสุดวิสัยที่จะอธิบายให้ถูกต้องโดยทั่วถึง หวังว่าคงได้รับอภัยจาก ท่านผู้ฟังและผู้อ่านตามเคย บรรดาธรรมที่แสดงมา ส่วนใดที่เหมาะสมกับจริตนิสัยก็กรุณา มอบไว้กับธรรม จนกว่ากำลังความสามารถจะพอยกขึ้นพิจารณาและปฏิบัติ ก็กรุณายกขึ้น และแก้ไขไปตามกำลัง และส่วนใดเห็นว่าผิดจากหลักธรรมก็กรุณาผ่านไป อย่าให้มีความ กระเทือนใจแก่ตนเอง สมกับเราแสวงหาธรรมเครื่องชักฟอกใจให้สะอาดนิมนวลแก่ตน เสมอ

ในอวสานแห่งธรรมนี้ ขอความสวัสดีมีชัยจงเกิดมีแต่ท่านผู้ฟัง และท่านผู้อ่านโดย ทั่วหน้ากันเทอญ

www.Luangta.com or www.Luangta.or.th